

A szabályozási keretek változása az ideiglenes, vidék-város migrációra

Kínában: A kínai Hukou-rendszer esettanulmánya

Prof. & Dr. Zhang Jijiao

Etnológiai és Antropológiai Intézet, Kínai Társadalomtudományi Akadémia

Vállalkozói Antropológiai Bizottság elnöke, IUAES

Háttér

A legtöbb fejlődő országban a gazdasági fejlődés elősegítette a vidékről a városokba irányuló tömeges és ellenőrizetlen migrációt (Kasarda és Crenshaw 1991). A vidék-város migráció a fejlődő országok egyik legelterjedtebb jellemzője. Általában a városi területek a fejlődés központjai. A jövedelmek általában magasabbak és a gazdasági lehetőségek nagyobbak. A gazdasági lehetőségek valós vagy vélt különbségei (Lee 1966; Todero 1976), a családok azon igénye, hogy a hivatalos biztosítási mechanizmusok hiányában diverzifikálják a kockázatokat (Portes és Böröcz 1989), valamint az őket megelőző társadalmi kapcsolatok (Massey et al. 1993) miatt a parasztok jobb életet keresve a városokba áramlanak. A vidék-város migráció tehát a társadalmi mobilitás fontos csatornája.

Kína 1958-ban létrehozott Hukou¹ (háztartás-nyilvántartási) rendszere vidéki és nem vidéki háztartásokra osztja a lakosságot, és az egyéni érdekek és jogok, például az oktatás, az egészségügyi ellátás, a lakhatás és a foglalkoztatás, a háztartás nyilvántartásához kapcsolódnak. A rendszer értelmében a vidéki polgárok nem férnek hozzá a városi szociális ellátáshoz, még akkor sem, ha ott élnek és dolgoznak.

A hukou-rendszer elérte a kívánt hatást, mivel súlyosan korlátozta a vidékről a városokba irányuló migrációt (Johnson 1994; Yang 1993). A népességáramlást szabályozó központi mechanizmus a hukou-rendszer volt, amely az 1978-as reformok kezdetéig hatékonyan lakóhelyükhöz kötötte a kínai állampolgárokat.

Úgy tűnik, elérkezett az ideje a nyilvántartási rendszer alapvető reformjának.

¹ A "Hukou" kifejezést az angol nyelvű közönség a *huji* rendszerre és az egyén *hukou-jára* egyaránt alkalmazza.

1. Mi a háztartási regisztráció

A Hukou vagy huji a tartózkodási engedélyek rendszerére utal, amely az ősi Kínára nyúlik vissza, ahol a háztartások regisztrációját törvény írja elő a szárazföldi Kínában és Tajvanon. A hukou számos összefüggésben családi nyilvántartásra is utalhat, mivel a háztartási nyilvántartást családonként állítják ki, és általában tartalmazza a család összes tagjának személyi adatait. Kínában már a Xia-dinasztia (i. e. 2100-1600) idején léteztek családi nyilvántartások. Az ezt követő évszázadokban a családi nyilvántartás a családok és klánok szervezetévé fejlődött az adózás, a sorozás és a társadalmi ellenőrzés céljából.

Hasonló háztartási nyilvántartási rendszer létezik Japán (koseki), Vietnam és Észak-Korea (hoju) közigazgatási struktúráiban. Dél-Koreában a Hoju-rendszert 2008. január 1-jén eltörölték.

A háztartásbelinek két oldala van: Az egyik oldal (az első oldal) az egész család számára a füzetben. A másik oldal (a második oldal) az ő személyes adatait tartalmazza. Minden más családtagnak van egy oldala a személyes adatainak rögzítésére. A háztartási nyilvántartás hivatalosan azonosítja a személyt, mint egy terület lakosát, és olyan azonosító adatokat tartalmaz, mint például: (1) név, (2) kapcsolat a háztartásbelivel, (3) korábbi név, (4) nem, (5) etnikai csoport, (6) születési dátum, (7) születési hely, (8) szülőhely, (9) vér, (10) személyi azonosító szám, (12) házasság, (13) oktatás, (14) foglalkozás, (15) munkahely, (16) vallás, (17) termet, (18) katonai szolgálat, (19,20) mikor és honnan és hová költözött. A füzetben van néhány oldal a változások és a helyesbítés rögzítésére. Minden családtagnak van egy másik oldala a változások rögzítésére és a hibajavításra.

A "születési hely" és az "állandó lakóhely" tételek a háztartási füzetben meglehetősen ártalmatlannak tűnhetnek, de valójában ezek voltak a vidék-város migráció ellenőrzésének sarokkövei. Minden személyt "mezőgazdasági" vagy "városi" regisztrációs státusszal láttak el. Az újszülötteket az anya állandó lakóhelyén regisztrálták, még akkor is, ha valójában máshol születtek. Ez azt jelentette, hogy az egyének "mezőgazdasági" vagy "városi" státusza az anyán keresztül öröklődött. A vidéki/városi státusz anyai ágon történő átörökítésének indoka az volt, hogy a férfiak általában mobilisabbak, mint a nők; a státusz apától való öröklése ezért több gyermeket adna a városi népességhez.

A rezidensek regisztrációjával a rendszer segíthet a polgárok állampolgári jogainak fenntartásában, és egyben

alapvető információkkal szolgálnak, amikor a kormány a nemzeti gazdasági és

szociális fejlesztési tervek és a munkaerő ésszerű elosztásának megszervezése. A háztartás-nyilvántartási rendszer az államigazgatás fontos része és alapja. A közbiztonsági osztályok számára ez a rendszer fontos szerepet játszik a közbiztonság megőrzésében és a bűnözés elleni küzdelemben.

2. Hukou-rendszer a gazdasági reform előtt (1958- 1978)

1958-ban a kínai kormány elkezdte használni a "Kínai Népköztársaság 1958. évi háztartás-nyilvántartási rendeleteinek" (1958. évi rendeletek) családneyilvántartási rendszerét, hogy ellenőrizze az emberek városi és vidéki területek közötti mozgását. Az egyéneket nagyjából "vidéki (mezőgazdasági)" vagy "városi (nem mezőgazdasági)" kategóriákba sorolták. A foglalkoztatási, fejadagolási és lakhatási rendszerekkel támogatva ezek a rendeletek az 1980-as évek elejéig hatékonyan korlátozták a vidék-város migrációt.

Ezek közül az első a foglalkoztatás feletti központi ellenőrzés volt. A kommunák vidéki bevezetése után a munkát (és a jövedelmet) a termelési csoport (vagy néha a brigád) osztotta szét tagjai között, és ezzel a parasztokat ténylegesen a lakóhelyükhöz kötötte. A teljes foglalkoztatottság iránti elkötelezettségével a szocialista állam ellenőrizte a városi foglalkoztatást.

A regisztrációs szabályok érvényesítéséhez kapcsolódó második tényező a napi fogyasztási cikkek, különösen az alapvető élelmiszerek ellátása volt. Az 1950-es évek folyamán az állam gyakorlatilag minden áru forgalmazását monopolizálta, és a legtöbb szabad piac eltűnt. A parasztok természetesen maguk termelték meg az élelmiszert, de az állami beszerzés alig hagyott nekik többet a legszükségesebbnél, és ezt is a csapattagság alapján osztották szét. A parasztoktól beszerzett élelmiszerek a városi lakosság élelmészét szolgálták. Az állam a városokat alacsony áron látta el gabonával és más élelmiszerekkel.

Abban az időben a Hukou rendkívül fontos volt. Az embereknek azon a kis területen kellett maradniuk, ahol születtek (ahol a Hukou van), és ott kellett maradniuk halálukig. Nem mozoghattak. Utazhatnak, de máshol nem volt lehetőségük munkához, közszolgáltatásokhoz, oktatáshoz vagy akár élelemhez jutni. Ez olyan, mintha más helyekre látogatnál B-1 (üzleti) típusú amerikai vízummal - meglátogathatod, de nem dolgozhatsz ott (ez illegális), nem járhatsz iskolába (nem fogadják el), nem mehetsz kórházba (hukou nélkül nem kezelnek). Élelmiszere, azokban a régi időkben nem tudsz élelmiszert venni, akármennyi pénzed is van. Gabonakupont ("Liangpiao", az élelmiszer valuta) kell használnod a pénzzel együtt.

ételt kapni.

Tehát alapvetően abban az időben Hukou nélkül az emberek nem mozdoghattak. Nagyon kevesen mozogtak az országban, de a státuszuk gyakorlatilag ugyanaz volt, mint az illegális bevándorlóké az USA-ban.

Két másik tényező, amely hozzájárult a nyilvántartási szabályok hatékony végrehajtásához, a városi lakások súlyos hiánya és állami elosztása, valamint a szigorú társadalmi és politikai ellenőrzés léghőre volt.

A rendszer értelmében a vidéki polgároknak alig van hozzáférésük a városi szociális ellátáshoz, és nem részesülhetnek olyan közszolgáltatásokból, mint az oktatás, az orvosi ellátás, a lakhatás és a foglalkoztatás, függetlenül attól, hogy mennyi ideje élnek vagy dolgoznak a városban.

A Hukou-t egyik helyről a másikra áthelyezni nagyon nehéz - ugyanolyan nehéz, mint zöld kártyát szerezni az USA-ba. Még nehezebb vidékről városba költözni. Vidékről vidékre költözni könnyebb volt, de vidékről városba költözni nagyon nehéz volt, sok évbe telt. Csak nagyon kevés esetben sikerült.

A háztartási nyilvántartási rendszer nem csak a vidékről a városokba irányuló hivatalos migrációt zárta ki. Gyakorlatilag az egész országot hierarchikus helyekre osztották:

A személyek - legyenek azok káderek, munkavállalók, katonák, családtagok vagy más kategóriába tartozó személyek - áttelepítése akkor engedélyezett, ha rendelkeznek mozgási engedéllyel. Ez az igazolás az egyetlen elfogadható kritérium a következő típusú mozgások (migráció) megengedhetőségének meghatározásakor: olyan esetekben, amikor a személyek vidékről városba, városból városba, kisvárosból nagyvárosba, vagy normál méretű városból a három központilag igazgatott város, Sanghaj, Peking vagy Tianjin egyikébe költöznek. Ezen túlmenően azokra is kiterjed, akik vidéki régiókból a város szélére, vagy egy vidéki régióban található város szélére, illetve állami gazdaságok, zöldségcsapatok vagy gazdasági termőterületek közelébe kívánnak költözni. Az ilyen emberekkel kapcsolatban csak egy szabály van, mégpedig az, hogy a letelepedési eljárásoknak a migráció igazolásán kell alapulniuk. (Zhang 1988: 78)

Így csak az azonos rangú közösségek közötti vagy az alacsonyabb rangú közösségekbe történő költözések voltak megengedettek külön eljárás nélkül.

A migráns munkavállalóknak hat igazolványra lenne szükségük ahhoz, hogy a saját tartományukon kívül más tartományban is dolgozhassanak. Azok, akik az engedélyezett területen

vagy földrajzi területen kívül dolgoztak, nem lennének jogosultak gabonapedagokra, a munkáltató által biztosított lakhatásra vagy egészségügyi ellátásra (David Pines et al 1998). Ellenőrizték a
oktatás, foglalkoztatás, házasság és így tovább.

A nyilvántartási rendszer három, egymással összefüggő szerepet tölt be: a fejlesztési politika eszköze, amelynek célja a városi népesség kis létszámban tartása és az ipari fejlődés elősegítése; olyan társadalmi intézmény, amely a kínai társadalmat mereven vidéki és városi szegmensre osztja; és az állami ellenőrzés eszköze, amelyet az állam a klienscsoportok ápolására használ.

1. táblázat. Nem mezőgazdasági népesség 1949-1990 (1000 fő)

Év	Összesen lakosság	NAP	Százalék NAP	Év	Összesen lakosság	NAP	Százalék NAP
1949	541,670	94,410	17.43	1970	829,920	126,600	15.25
1950	551,960	91,370	16.55	1971	852,990	133,500	15.65
1951	563,000	86,740	15.41	1972	871,770	136,320	15.64
1952	574,820	82,910	14.42	1973	892,110	139,920	15.68
1953	587,960	87,290	14.85	1974	908,590	140,790	15.50
1954	602,660	92,290	15.31	1975	924,200	142,780	15.45
1955	614,650	93,350	15.19	1976	937,170	145,170	15.49
1956	628,280	100,020	15.92	1977	949,740	146,740	15.45
1957	646,530	106,180	16.42	1978	962,590	152,300	15.82
1958	659,940	122,100	18.50	1979	975,420	161,860	16.59
1959	672,070	135,670	20.19	1980	987,050	168,000	17.02
1960	662,070	137,310	20.74	1981	1,000,720	174,130	17.40
1961	658,590	124,150	18.85	1982	1,015,410	179,100	17.64
1962	672,950	112,710	16.75	1983	1,024,950	183,780	17.93
1963	691,720	115,840	16.75	1984	1,034,750	196,860	19.02
1964	704,990	116,770	16.56	1985	1,045,320	210,540	20.14
1965	725,380	121,220	16.71	1986	1,057,210	209,030	19.77
1966	745,420	123,400	16.55	1987	1,080,730	215,920	19.98
1967	763,680	126,370	16.55	1988	1,089,780	225,510	20.69
1968	785,340	125,540	15.99	1989	1,106,760	233,710	21.12
1969	806,710	124,030	15.37	1990	1,133,680	222,740	19.65

Forrás: Népesedési Almanach 1991: 79, 95, 96.

A Hukou-rendszer 1958 óta a vidékről városba irányuló migráció fő irányítási módszere Kínában. A több évtizedes fejlődés után a kétszintű rendszer ma már nem tükrözi az ország urbanizációs folyamatát, és fojtogatja a kínai munkaerőpiac egészséges fejlődését és racionális áramlását. A háztartási nyilvántartási rendszer, vagy hukou, a piactudomány fejlődésének akadályává vált.

A szegény mezőgazdasági munkásokból álló nagyszámú vidéki népességgel a hukou korlátozta a földről való tömeges elvándorlást.

a városokba, hogy biztosítson némi strukturális stabilitást. A hukou-rendszer a kormányzat egyik eszköze volt.

tervezéskor/parancsnoki gazdaság. A munkaerő szabályozásával biztosította az alacsony költségű munkaerő megfelelő ellátását az állami tulajdonú vállalatok sokasága számára. A kínai közbiztonsági minisztérium egy ideig továbbra is a közrendre hivatkozva indokolta a hukou-rendszert, és demográfiai adatokat szolgáltatott a kormány központi tervezéséhez (Aprodicio A. Laquian 2005).

Körülbelül 1953 és 1976 között a rendőrség rendszeresen összegyűjtötte azokat, akiknek nem volt érvényes tartózkodási engedélyük, fogolytáborokba helyezte őket, és kiutasította őket a városokból (Jeremy Waddington 1999). Kína háztartás-nyilvántartási rendszere központi eleme a gyors iparosításra irányuló, alacsony urbanizációval járó politikának. Az 1982-ben kiadott, "őrizetbe vétel és hazatelepítés" néven ismert közigazgatási rendeletek felhatalmazzák a rendőrséget arra, hogy embereket őrizetbe vegyen, és "hazatelepítse" őket állandó lakóhelyükre.

A hukou-szabályozás intézményesen két rendszerre osztotta Kínát, a városi és a vidéki szektor között "láthatatlan fal" húzódott (Chan 1994). A szociális jóléti juttatások, beleértve a nem is olyan távoli múltban az élelmiszeradagokat, és még most is a támogatott lakhatáshoz, az oktatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz, a nyugdíjakhoz és a foglalkoztatáshoz való jogot a legalantasabb munkák kivételével, főként a helyi városi *hukou-val* rendelkezők számára elérhetőek. Így a városi *hukou* nagy előnyökkel jár az életesélyek terén, és a hukou-rendszer két, az életszínvonal és a jövedelem tekintetében merőben eltérő állampolgári osztályt hozott létre (Chan 1994; Knight és Song 1999). Ezek az egyenlőtlenségek nem a mezőgazdasági és a nem mezőgazdasági szektorok közötti különbségnek tulajdoníthatók. Még a nem mezőgazdasági szektoron belül is sokkal alacsonyabb a humán tőke hozama a vidéki Kínában, mint a városi Kínában. Úgy tűnik, hogy a háztartások nyilvántartási rendszere által a vidéki és városi Kína között létrehozott intézményi határvonal a kínai társadalmi rétegződés rendszerében érvényesül más intézményi megkülönböztetésekkel szemben.

Az 1980-as évek eleji gazdasági reform előtt Kína városi lakosai számos társadalmi, gazdasági és kulturális előnyt élveztek, míg Kína 800 millió vidéki lakosát másodrangú állampolgárként kezelték.

A rétegződéssel és mobilitással kapcsolatos tanulmányok szempontjából maga az a tény, hogy a városi hukou-státust olyan nehéz elérni a vidéki származásúak számára, és hogy a vidéki népesség legjobbjai és legokosabbjai között szelektál, lehetséges magyarázatot ad a szülők és a gyermekek foglalkozási státusza közötti gyenge kapcsolatra a városi területeken. A városi Kínában a társadalmi mobilitás és a státusz elérésének korai vizsgálatai során a szülők és az utódok foglalkozási státusza közötti magas generációk közötti mobilitási arány és gyenge, nulladik rendű összefüggést találtak

(Bian 1994; Blau és Ruan 1990; Parish 1984; Whyte 1984).

és Parish 1984) egyes tudósok azt állították, hogy Kína egy kivételesen "nyitott" társadalom volt, amelyben

az állami egyenlősítő politika hatékonyan megszüntette az öröklött osztályprivilegiumokat. A hukou-mobilitás elemzésének fontos üzenete, hogy a városi (vagy vidéki, bár ez nem gyakori) mintákon alapuló státuszszerzési és társadalmi mobilitási kutatásoknak kevés értelme van, mivel valószínűleg súlyos szelekciós torzításnak vannak kitéve (Winship és Mare 1992). A városi népességbe egyaránt beletartoznak azok, akik városi családokba születtek (vagy akiknek a faluját városokba csatolták), és azok a paraszti származásúak, akik saját erőfeszítéseik révén városi státuszt szereztek, és így rendkívül magas státuszú városi foglalkozásokat értek el. Az utóbbi csoport szélsőséges felfelé irányuló mobilitása egyértelműen csökkenti a nemzedékek közötti foglalkozási státusz korrelációt.

A hukou-rendszer hatékonysága a belső migráció korlátozásában két másik adminisztratív rendszerre támaszkodott, amelyeken keresztül a ráció elosztása történt. A vidéki oldalon a kommunarendszer lehetővé tette a helyi önkormányzatok számára, hogy a parasztokat a földhöz kössék. Minden felnőttnek részt kellett vennie a mezőgazdasági termelésben ahhoz, hogy háztartása számára élelmiszeradagot kapjon (Parish és Whyte 1978), és a migráció általában tilos volt, kivéve a helyi önkormányzat engedélyével. A városi oldalon a legtöbb városi lakos számára a fő közigazgatási egységek a munkahelyi szervezetek (*danwei*) voltak, amelyek a legtöbb szociális szolgáltatást nyújtották alkalmazottaiknak (Bian 1994; Naughton 1997; Walder 1986, 1992). Munkahelyi egység nélkül nagyon nehéz volt túlélni a városban, mivel a lakás, az élelmiszer és más szociális szolgáltatások nem voltak elérhetők a piacon keresztül. Ráadásul, mivel a foglalkoztatási kvótákat minden városi munkaegységben szigorúan ellenőrizte a kormányzati munkaügyi adminisztráció (Walder 1986), még a vidéki lakosoknak is, akik hajlandóak voltak kockáztatni az élelmiszeradagok elvesztését azzal, hogy elhagyják a falujukat, kevés esélyük volt arra, hogy munkát kapjanak a városban. Ez a szoros adminisztratív ellenőrzés mindkét oldalon gyakorlatilag megszüntette az engedély nélküli vidékről városba irányuló migrációt a reform előtti korszakban.

3. Hukou-rendszer a kínai reform után (1978 óta)

Kétségtelen, hogy a népesség mobilitása Kínában óriási mértékben megnőtt azóta, hogy a Központi Bizottság harmadik plenáris ülése 1978 végén jelezte a reformok kezdetét.

A kínai piaci reformok után egyesek számára lehetővé vált a nem hivatalos migráció és az érvényes engedély nélküli munkavállalás. A gyakorlatban a Hukou-t nem érvényesítették olyan szigorúan, mint korábban. A kiindulópont az volt, hogy a gabonakupón (*Liangpiao*) nem volt

szükséges az élelmiszerek vásárlásához. Ez lehetővé tette sok vendégmunkás számára, hogy elhagyja a földjét, és városokba menjen munkaigényes munkát keresni. Tipikus munkák textilgyári munkások, építőipari munkások és dadák voltak.

A gazdasági reformok nyomást gyakoroltak arra is, hogy ösztönözzék a belföldi területekről a tengerparti területek felé irányuló migrációt. Ez arra is ösztönözte a tisztviselőket, hogy ne hajtsák végre a migrációra vonatkozó szabályokat. A három évtized alatt végrehajtott gazdasági reformok enyhítették ezt a közigazgatási ellenőrzést. A kommunarendszer 1978-ban kezdődő eltörlése felszabadította a parasztokat, hogy az ipari és a szolgáltatási szektorban keressenek munkát. Ugyanakkor mind a nyomó, mind a húzó tényezők növelték a vidékről a városokba való elvándorlásra való hajlandóságot. Először is, a "családi felelősségi rendszer" bevezetése, amely az egyes családokat tette felelőssé az egyes parcellákért, és lehetővé tette a termelők számára, hogy a gabonaadó megfizetése után megmaradt felesleget a szabadpiacon értékesítsék, nagymértékben javította a mezőgazdasági termelés hatékonyságát, így nagy munkaerő-felesleg keletkezett a vidéki területeken. Az 1980-as évek vége óta a kínai újév ünnepe után más tartományokból származó parasztok millióinak Guangdongba való özönlése, amely hatalmas forgalmi torlódásokat okozott, és Kantonban a szabad területeket szinte egyik napról a másikra nagy kiterjedésű földfoglaló és nyomornegyedekké változtatta, a nemzeti élet szezonális jellegzetességévé vált. Másodsor, a városi területeken a merev *danwei*-alapú fejadagolási rendszer eróziója társadalmi teret teremtett a vidéki migránsok számára (Liang és White 1997:322). A városi szolgáltatási szektor fejlődésének fokozása érdekében a kormány lehetővé tette a parasztok számára, hogy belépjenek a városokba, és városi kisvállalkozásokat, például cipőjavító műhelyeket, fodrásüzleteket és éttermeket alapítsanak. Továbbá fiatal parasztok millióit alkalmazták az újraelosztó rendszeren kívül a növekvő piaci szektorban. Még egyes állami tulajdonú munkaegységek is inkább vidéki parasztokat alkalmaztak, mert nem voltak kötelesek lakhatást és egyéb szociális juttatásokat biztosítani a parasztmunkásoknak, vagy mert a munkák nem voltak vonzóak a városi munkások számára.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a megnövekedett mobilitás legnagyobb részét az "ideiglenes migráció", azaz a hukou átadása nélküli migráció teszi ki. Az állandó vagy hivatalos migráció nem mutat forradalmi változásokat. Az 1982-es és 1990-es népszámlálások során a népszámlálás időpontjában tartózkodási helyükön állandó lakosként tartották nyilván a személyeket, ha a hukou-jukkal azon a helyen rendelkeztek, vagy ha több mint egy éve nem tartózkodtak a regisztrációs helyükön. 1982-ben ez a második csoport, amely a hosszú távú nem hivatalos migránsoknak tekinthető, 66 millió embert, vagyis a teljes népesség 0,65 százalékát tette ki; 1990-ben számuk mintegy 200 millióra (1,8 százalék) nőtt, ami azt jelzi, hogy mindössze nyolc év alatt a hukou

átruházása nélküli hosszú távú migráció több mint háromszorosára nőtt. Az egy évnél rövidebb ideig tartó mobilitásról nem állnak rendelkezésre nemzeti adatok, de ez a csoport kétségtelenül többszöröse a hosszú távú migránsok csoportjának.

Az 1980-as évek óta becslések szerint 220 millió kínai él a hivatalosan bejegyzett területein kívül,

sokkal kevésbé férnek hozzá az oktatáshoz és a kormányzati szolgáltatásokhoz, és számos tekintetben az illegális bevándorlókhoz hasonló társadalmi és gazdasági státuszban vannak. Azóta az ország számos reformot fogadott el a népességvándorlással kapcsolatban, amelyek lehetővé teszik a vidéki lakosok számára, hogy szabadabban telepedjenek le a városokban. A reformok emellett bevezették a személyi igazolványrendszert, felgyorsították a kis- és nagyvárosok fejlődését, és tökéletesítették a vidéki háztartások nyilvántartási rendszerét.

Bár a földrajzi mobilitás és a munkahelyváltás viszonylag könnyebbé vált, a hukou-státusz társadalmi kísérőjelenségei még mindig fennállnak. Bármennyire is hasonlít a munkájuk a városi munkavállalókéhoz, a vidéki hukou-státusú munkavállalók még mindig "parasztmunkásoknak" (vidéki területekről származó munkavállalók) minősülnek, és így nem jogosultak számos olyan munkajogi jogra és juttatásra, mint a városi *hukou-státusú* munkavállalók. Ahogy Chan (1994:135) állítja, "a kínai reformszocializmus strukturálisan létrehozta a városi polgárok jelentős "második osztályát", akiknek nincs állandó városi háztartásbejegyzési státusuk. A városi munkaerőnek és lakosságnak ez az informális szegmense a vidéki szegmens kiterjesztése, amely Mao alatt nagyrészt vidéken volt elzárva". A reformkorszakban a hukou-rendszer nagyrészt érvényben maradt, és még mindig nagymértékben alakítja a társadalmi-gazdasági státuszt és az életesélyeket.

Például a "parasztmunkások" gyerekei nem mehetnek szüleikkel együtt városi iskolába, sőt, most is a nagyszülőknél vagy nagybácsiknál kell lakniuk, hogy vidéken a helyi iskolába járhassanak. Őket a kínai kormányok otthonülő gyerekeknek nevezik. Kínai kutatók szerint évről évre mintegy 130 millió szülő nélküli, otthon lakó gyermek van.

A politika három dolgot ír elő a migránsoknak: ideiglenes tartózkodási engedélyt, munkavállalási engedélyt és családtervezést (születésszabályozás). A Hukou, a kormány által adott tartózkodási engedély, amely korlátozza az embereket abban, hogy megváltoztassák állandó lakhelyüket, végtelen sok gondot okoz a migránsoknak. Az embereknek a helyi önkormányzat által kiadott ideiglenes tartózkodási engedélyt kellett kérvényezniük, hogy a területen maradhassanak. Ez az ellentmondásos rendszer ismét heves vitákat váltott ki, amikor Peking 2008. augusztus 21-én közzétette új rendeleteit, amelyek kimondták, hogy azok a migránsok, akiknek a havi jövedelme nem éri el az 1600 jüant, nem kapnak tartózkodási és munkavállalási engedélyt, amely a diplomával rendelkezőknek vagy a szükséges iparágakban szakképzetteknek szól. A pekingi tartózkodási és munkavállalási engedély a pekingi lakosokkal azonos jogokat biztosított a birtokosoknak. Azok, akik nem tudnak

megfelelni az új követelményeknek, csak korlátozott jogokkal rendelkező ideiglenes lakcímkártyát

kapnak. A tartózkodási engedély elsődleges célja a népességszabályozás.

A kormány célja, hogy Peking lakosságát 2010-ig 16 millió alatt tartsa, hogy

fokozatos népességnövekedés elérése, hogy ne terhelje túl a városokat, és hogy is túlterhelt erőforrásait.

Kína más nagyvárosai is szigorú tartózkodási engedélyezési rendszereket vezetnek be a migránsok életének ellenőrzésére,

munka- és jóléti feltételek. Guangzhou-ban, a dél-kínai Guangdong tartomány fővárosában, ahol nincsenek tartózkodási és munkavállalási engedélyek, minden, az ország más részeiből bevándorolt embernek ugyanaz az ideiglenes lakcímkártya jár, függetlenül attól, hogy mióta élnek ott, vagy mennyi adót fizetnek a városnak. A bevándorlók nagy része nem élvezheti ugyanazokat a jogokat, mint a kvangdzsui polgárok, még akkor sem, ha fényűző életmódot folytatnak a városban.

4. A Hukou-rendszer reformja az 1990-es évek óta

Számos gyakorlati körülmény tette lehetővé ennek az ideiglenes migráns népességnek a kialakulását. A jobb ellátásnak és a szabad piacoknak köszönhetően a fejadagolás sokat veszített korábbi jelentőségéből, és a legtöbb terméket ma már pénzért is meg lehet vásárolni. A jó termést és az étrendi változásokat követően sok tartományban az 1990-es évek elején teljesen eltörölték a gabonautalványokat. A foglalkoztatás fellendítése érdekében a kollektív és magánvállalkozásokat nemcsak engedélyezték, hanem aktívan ösztönzik is. A parasztek elmehetnek a városokba, hogy eladják felesleges termékeiket, és a szocialista elhanyagoltság évtizedei után a szolgáltatási szektor növekedését várják, ami csökkenti a munkanélküliséget és javítja az életminőséget. A reformok hatalmas építési fellendüléshez vezettek, mind a városokban, mind vidéken, és a fizikai munka nagy részét parasztmunkások végzik. Számos iparág egyre nehezebben tud városiakat alkalmazni a nehéz vagy piszkos munkákra, és parasztek alkalmazására kényszerülnek.

A rendszer az 1990-es évek közepe óta további lazításokon ment keresztül. Egyrészt az első lazítás lehetővé tette a vidéki lakosok számára, hogy ideiglenes városi tartózkodási engedélyt vásároljanak, ami azt jelenti, hogy legálisan dolgozhatnak; ennek díjai fokozatosan csökkentek, és meglehetősen megfizethető szintre csökkentek. Másrészt a vidéki emberek Kína számos településén városi lakcímbeljelentést vásárolhatnak.

A vidéki nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés 1998 óta enyhült, amikor a hukou apai vagy anyai ágon örökölhetővé vált (Au Loong-yu et al 2007).

5. A Hukou-rendszer reformja a WTO-ba való belépés óta, 2001

Bár a Hukou-rendszert széles körben igazságtalannak és embertelennek tartották a Kínai Népköztársaságban, a tartózkodási rendszer reformja igen ellentmondásos téma volt a Kínai Népköztársaságban.

Egy ideje már felismerték, hogy a hukou akadályozza a gazdasági fejlődést (Calum Macleod 2001). Kína csatlakozása a Kereskedelmi Világszervezethez arra kényszerítette, hogy a munkaerő mozgásának liberalizálása érdekében alkalmazza ezt a reformot, felgyorsítva ezzel gazdasági reformját (Yao Shunli 2000).

2001-től kezdve a hukou-ellenőrzéseket meggyengítették. 2003-ban, miután a Sun Zhigang halála körüli felzúdulás riadalmat keltett a hatóságok körében, hatályon kívül helyezték a letartóztatásról és hazatelepítésről szóló törvényeket (Au Loong-yu et al 2007). 2004-re a kínai mezőgazdasági minisztérium becslése szerint több mint 100 millió "vidéki" regisztrált ember dolgozott a városokban.

2006-ban hat csoportot küldtek 12 tartományba, amelyekben 14 központi minisztérium - köztük az oktatási, az egészségügyi, a munkaügyi és a társadalombiztosítási minisztérium - tagjai vettek részt, hogy megvizsgálják, hogyan lehet a legjobban végrehajtani egy ilyen jelentős reformfolyamatot. Időközben 12 tartomány, köztük Hebei, Liaoning, Shandong, Guangdong tartományok, Guangxi Zhuang autonóm régió, valamint Peking, Sanghaj és Csungking önkormányzat kísérleti programokat indított, hogy kísérletezzenek egy olyan rendszerrel, amely csökkenti a vidéki és városi lakosok közötti különbségeket.

Néhány tartományban, például a gazdaságilag jól fejlett Jiangsu tartományban a kormányok lehetővé teszik a stabil munkahellyel és állandó lakóhellyel rendelkező migránsok számára, hogy a szülőhelyük helyett ott regisztráltassák magukat, ahol élnek és dolgoznak, hogy élvezhessék a városi jóléti rendszer előnyeit. A nyugat-kínai Gansu tartomány (elmaradott terület) szintén lehetővé teszi, hogy a vidéki migráns munkavállalók, akik három éve stabil városi lakóhelyen élnek, nem vidéki állampolgárként regisztráltassák magukat. A központi kormány azonban nem határozta meg az országos reform időkeretét.

A hírek szerint Peking feloldja azt a korlátozást, amely szerint csak pekingi hukou-val (tartózkodási engedéllyel) rendelkező személyek vásárolhatnak autót. A jövőben a nem helybéliek is vásárolhatnak majd gépkocsit Pekingben. Ez jó hír lehet a nem helyiek számára, akik autót szeretnének vásárolni. Mostantól nem kell más pekingi helyiek vagy cégek nevére autót vásárolniuk.

A közelmúltban nem volt ritka példa a hukou-korlátozások feloldására a piacfejlesztés érdekében, például a lakásvásárlásra vonatkozó korlátozások feloldására, amikor a lakáspiac depressziós volt. Úgy tűnik, hogy a nem helyiek nem férnek hozzá az összes szokásos erőforráshoz és szolgáltatáshoz, amíg nem lesz bőséges a piac. Például a vendégmunkásoknak korábban "munkavállalói kártyát"

kellett használniuk, amíg a vándorló lakosságot nem vonták nagyobb ellenőrzés alá. A migráns

munkavállalók építenek

és járuljon hozzá városunkhoz. Az általuk befizetett adók a kormány államháztartásába kerülnek.

Ezért a migráns munkavállalókat a helyiekkel egyenlő és méltányos bánásmódban kell részesíteni.

A háztartási nyilvántartási rendszer, bár a múltban pozitív szerepet játszott, most bizonyos mértékig az ország urbanizációjának útjában áll, ami elengedhetetlen Kína modernizációjához. Az elmúlt 30 évben Kína gazdasági sikerének bizonyítéka bárki számára jól látható: szinte minden nagyobb várost építkezési daruk erdeje hatja át. Ez azonban csak súlyosbította az urbanizáció problémáját, mivel egyre több vidéki lakost vonz ki a tanyákról a városba a jobb élet reményében. A városokban a szolgáltatóipar ezt követő terjeszkedése, összhangban a növekvő középosztállyal, vákuumot teremtett a másodlagos ágazatokban, amelyet a vidéki munkások remélnek betölteni.

A 2007-2008-as felmérésünkben az összes érvényes minta 573 városi migráns volt. Általánosságban elmondható, hogy 52,6%-uk több mint 3 évig maradt a négy városban. Például Qingdao (81,2%), Shenzhen (79,4%), Huhhot (34,9%) és Kunming (31,9%). Általánosságban elmondható, hogy 26,5%-uk szerzett városi Hukou-t a négy városban. Ebből Shenzhen (66,7%), Qingdao (15,2%), Kunming (12,8%) és Huhhot (6,8%). 58,6%-uk csak ideiglenes regisztrációs Hukou-val rendelkezett. Például Kunming (77,8%), Qingdao (70,7%), Huhhot (65,0%) és Shenzhen (21,0%). Több mint 65 százalék hozza az egész családot a négy városban.² Kutatásaink azt mutatták, hogy egyre több olyan migráns, aki azért költözik át, hogy jobb munkát találjon a városokban, hajlamos hosszabb ideig maradni, vagy akár egész családjával együtt letelepedni.

Egy felmérés szerint a 11 168 válaszadó 92 százaléka szerint a rendszer reformra szorul. Több mint 53 százalékuk szerint meg kellene szüntetni a rendszerhez kapcsolódó korlátozó intézkedéseket, például az oktatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz, a foglalkoztatáshoz és a társadalombiztosításhoz való hozzáférés korlátozását. Több mint 38 százalékuk a rendszer teljes eltörlését szorgalmazta.³

A reform- és nyitási politika elfogadása óta Kína tanúja volt a vidéki munkaerő városokba irányuló, munkalehetőséget kereső, robbanásszerű migrációjának. Több mint 220 millió vidéki vendégmunkás költözött a városokba munkát keresve.

Következtetés

Miközben Kína a vidéki és a városi lakosság közötti egyre szélesedő szakadék társadalmi hatásaival küzd, az elmúlt években

² A 2007-2008-as felmérés négy kiválasztott városban: Shenzhen(dél), Huhhot (észak), Qingdao (kelet) és Kunming (nyugat). Kína négy különböző irányában, amelyet Prof. Dr. Zhang Jijiao, Társadalomtudományi Akadémia, Kína irányított.

³ Forrás: A Sina.com weboldal és a China Youth Daily társadalmi felmérési központja által 2007 márciusában végzett egyhetes felmérés. Szeptember 17th 2009, Workshop

a hukou-rendszer reformjára irányuló felhívások növekedése, mivel több millió földműves kezdett illegálisan a városokba költözni, hogy munkát találjon. A hukou bizonyos történelmi időszakokban fontos szerepet játszott alapvető adatszolgáltatóként és az azonosító regisztrációban, de a migráció ellenállhatatlan tendenciája miatt sem tudományos, sem racionális nem lett. Kínának javaslatot kell tennie arra, hogy miként lehet kezelni az egyenlőtlenségeket a kínai társadalomban és áthidalni a szakadékot. Sok tudós javasolta a kétszintű háztartás-nyilvántartási rendszer megszüntetését és a városok és a vidék közötti szabadabb migráció lehetővé tételét.

A kormány kiigazítja a vidéki lakosok városokban való letelepedésére vonatkozó politikáját a legális és állandó lakóhely, a stabil foglalkozás vagy a jövedelem alapján. A kínai kormánynak fokozatosan át kell alakítania a jelenlegi rendszert egy egységes háztartás-nyilvántartási rendszerre, amely megszünteti a vidéki és nem vidéki felosztást.

A Hukou-rendszer reformja 1992-ben kezdődött, és a mai napig nem jutott kielégítő eredményre, főként azért, mert számos bonyolult politika kapcsolódik hozzá, és a reform során elkövetett hibás lépések társadalmi problémákat eredményezhetnek.

A hukou-rendszer hatékony politikai eszközként talán lejárt a maga idejét, de még messze nem halt meg. A hukou-rendszer reformja folytatódni fog. A kínai területi és társadalmi mobilitással foglalkozó jövőbeli kutatások jól tennék, ha a hukou-rendszert, mint a mai kínai társadalom központi rétegző tényezőjét figyelembe vennék.

Hivatkozások:

Au Loong-yu, Nan Shan, Zhang Ping. 2007. Női migráns munkavállalók a kínai társadalmi apartheid alatt. Ázsiai Nők Bizottsága. Május. 1. o.

Bian, Y. 1994. *Munka és egyenlőtlenség a városi Kínában*. Albany: State University of New York Press.

Blau, P. M. és D. Ruan. 1990. "Inequality of Opportunity in Urban China and America." in *Research in Stratification and Mobility*. Vol. 9. pp. 3-32.

Chan, K. W. 1994. *Láthatatlan falú városok*. Hong Kong: Oxford University Press.

David Pines, Efraim Sadka, Itzhak Zilcha. 1998. *Közgazdasági témák: Theoretical and Applied Analysis*. Cambridge University Press. 334. o.

Johnson, D. G. 1988. "Gazdasági reformok a Kínai Népköztársaságban". In *Gazdasági fejlődés és kulturális változás*. Vol. 36. pp. 225-245.

Kasarda, J. D. és E. M. Crenshaw. 1991. "A harmadik világ urbanizációja: in *Annual Review of Sociology*, Vol. 17. pp. 467-501.

Knight, J. és L. Song. 1999. *A vidék-város szakadék: Gazdasági különbségek és kölcsönhatások Kínában*. Oxford: Oxford University Press.

Laquian, Aprodicio A. 2005. *A metropoliszon túl: Az ázsiai megavárosi régiók tervezése és kormányzása*. Johns Hopkins University Press. pp. 320-321.

Lee, E. S. 1966. "A migráció elmélete" in *Demográfia*. Vol.1.pp. 47-57.

Liang, Z. és M. J. White. 1997. "Piaci átmenet, kormányzati politikák és a tartományok közötti migráció Kínában: 1983-1988." in *Economic Development and Cultural Change*. Vol. 45. pp. 321-384. Macleod,

Calum. 2001. "Kína felülvizsgálja a 900 millió paraszt "apartheidjét"". in *The Independent*. Június 10.

Mallee, Hein. 1995. "China's Household Registration System under Reform", in *Development and Change*. Vol. 26, pp. 1-29. Blackwell Publishers.

Massey, D. S, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino és J. E. Taylor. 1993. "A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés". In *Population and Development Review*. Vol. 19. pp. 431-466.

Naughton, B. 1997. "Danwei: The Economic Foundations of a Unique Institution." pp. 169-94. in *Danwei: The Changing Chinese Workplace in Historical and Comparative Perspective*, szerkesztette X.

Lü és E. Perry. Armonk, New York: M. E. Sharpe.

Todaro, M. P. 1976. "In Search of a 'General' Framework for Migration Analysis." in *Internal*

Migráció a fejlődő országokban. pp. 15-19. Genf: Nemzetközi Munkaügyi Hivatal.

Parish, W. L. 1984. "Destratification in China." pp. 84-120. in *Class and Social Stratification in Post-revolution China*, edited by J. Watson. London: Cambridge University Press.

Parish, W. L. és M. K. Whyte. 1978. "Collective Agricultural Organization." pp. 30-43. in *Village and Family in Contemporary China*. Chicago: University of Chicago Press.

Portes, A. és J. Böröcz. 1989. "Kortárs bevándorlás: Theoretical Perspectives on Its Determinants and Modes of Incorporation." in *International Migration Review*. Vol. 23. pp. 606-630.

Rendeletek (1958) "Zhonghua renmin gongheguo hukou dengji tiaoli" [A Kínai Népköztársaság háztartási nyilvántartási szabályzata] in *Zhonghua renmin gongheguo fugui huibian* [A Kínai Népköztársaság törvényeinek és rendeleteinek gyűjteménye], pp. 204-216. Peking: Law Press.

Waddington, Jeremy. 1999. *Globalizáció és a munkaügyi ellenállás mintái*, 82. o. Routledge.

A. G. 1986. *Communist Neo-Traditionalism: Munka és tekintély a kínai iparban*. Berkeley és Los Angeles: University of California Press.

. 1992. "Property Rights and Stratification in Socialist Redistributive Economies." in *American Sociological Review*. Vol. 57. pp. 524-539.

Whyte, M. K. és W. Parish. 1984. *Városi élet a mai Kínában*. Chicago: University of Chicago Press.

Winship, C. és R. D. Mare. 1992. "Models for Sample Selection Bias." in *Annual Review of Sociology*. Vol. 18. pp. 327-350.

Wu, Xiaogang és Donald J. Treiman. 2003. "A háztartás-nyilvántartási rendszer és a társadalmi rétegződés Kínában: 1955-1996". University of California at Los Angeles. California Center for Population Research. On-line Working Paper Series.

Yao, Shunli. 2002. "China's WTO Revolution". in *Project Syndicate*. Június.

Yang, X. 1993. "Háztartási regisztráció, gazdasági reform és migráció". In *International Migration Review*. Vol. 27. pp. 796-818.

Zhang, Q. 1988. "Basic Facts on the Household Registration System", szerk. és ford. M. Dutton. in: M. Dutton.

Kínai gazdasági tanulmányok. Vol. 22. p.1. Armonk: Sharpe.